

Андреј Поповић

СВЕТА СЛИКА КАО ПРОЗОР ПРЕМА НЕБУ

Поводом сликања Милића Станковића у Вождовачкој цркви

Православну ликовну уметност, због непознавања њене суштинске и њене намене, многи неупућени сматрају заосталом и превазиђеном. Она је уметност која то не жели да буде јер је потпуно функционално уклопљена у веру. Она је њен саставни део и не може имати никакву намену ван ње. Нема самостални карактер и значај као што га себи приписује световна. *Православна „ликовна уметност је нераскидив — органски део Православне Цркве.*

Литургија је непроменива већ шеснаест векова и ми православни се поносимо што смо и на овај начин историјски повезани са Господом. Света слика је исто толико древна, колико и вера. Зато није без разлога питање: Да ли земна слава једног сликара и његово непознавање Православне Свете слике треба да нас делимично откине од нашег историјског корена са раним Хришћанством? Јер, ако тако будемо правили компромисе, можда ће неке (Не дај, Боже!) пасти на памет да нам једнога дана намеће „своје ново уметничко виђење” Литургије . . .

Панагиот Михелис, грчки естетичар, када је православна ликовна уметност у питању, тврди да се она мора вредновати собом самом. Чини се да је ово само приближно тачно. Тачније је да се она може мерити само тиме колико је верски оправдана, а то се, свакако, не може рећи за сликарство Милића од Мачве у Београдском храму.

Православној светој слици се пребацује да је много канонизирана и да је у њој немогуће развити лична расположења уметника. То је потпуно тачно, али јој то као ману могу пребацити само они који према Православљу не осећају ништа друго осим неодређену естетску носталгију. Лични афинитети уметника и његово „оригинално” гледање на сликарство, онда када је у питању Православно сликарство, може се сматрати само испољавањем страсти, а страсти су препрека између нашег срца и Бога. Бестрастије отвара царске двери срца, а то, у оквиру ликовног, може постићи само Света Православна слика. То је једина њена намена и она је само зато и прав-

љена таквом каква јесте. Значи, не ради се о безосећајном канону, него је у питању изузетна духовност ненаметиве кротости. Бестрастије и целомудрије иду заједно.

Света слика и њен стил се не могу употребити низашта друго. Исто као што се православни Храм не може адаптирати ниушта друго. У ово последње су се добро уверили богоборци још у првој четвртини нашега века.

Панагиот Михелис је у праву када тврди да Православном уметношћу доминира категорија узвишеног и да узвишено изазива занос, осећање чудесног, да делује на емоционалну страну бића и да нас одводи у дубине унутарњег света.

Значи, Православна уметност испуњава захтеве дубоке вере у видивост Божанске Светлости. Оног тренутка када почињемо да прихватимо нешто друго то значи да са нашом Вером нешто дије у реду.

Православни храм својим обликом јесте слика неба и зато није случајно речено: Када у цркви стојиш — као да на небу стојиш! Тако није ни случајно што је отац Јустин Поповић рекао за свете слике да су прозори према небу.

Сликарство Милића од Мачве нам не отвара те прозоре. Пре ће бити да је оно, за наш укусу, претерано тамно. Можемо га правдати тиме да је он неупућен у суштину симболике православне уметности.

И најмањи познаваоци ликовне уметности знају да је Милић за своје узор одабрао Јеронимуса Боша и Питера Бројгела. Оно што Милић и многи други не знају, а познаваоци црномагијских симбола знају, то је да су два стара западна мајстора, а нарочито Бош, насликали на својим сликама и неке црномагијске поруке. Ништа, па чак ни оно што издалека подсећа на ово сликарство не би смело да се одрази на сликању фресака у Православном храму.

И најбоља световна сликарска дела уистину великих ренесансних сликара се не могу третирати као свете слике. И њихова дела су постала као одраз њихове велике (личне) побожности. Они су се, сматрајући себе скромним имитаторима, трудили да у мукотрпном процесу до слике имитирају Божанско стварање и приближе се природи. У алхемијским лабораторијама пречишћавали су материју којом би сликали. Ишли су толико далеко да су позајмљивали из природе пигмент од оних њених делова које намеравају насликати. Најважнија им је била молитва којом су чистили себе пре почетка живописања. И заиста су тако иастајала дела која су највештије творевине које је човек икада успео да направи, али су она, без обзира на све напоре, била и остала дела од овога света. Њих нико и никада није целивао уснама.

Ренесансно сликарство је, са опадањем побожности аутора, почело да лута. Постепено је један принцип био смањен епохама, ове правцима у уметности, а правци стиловима. И та лутања су доживела врхунац у овом веку који још није завршен, али је у њему забележено око 680 праваца уметности. Раскид са Светом сликом је, најзад, довео до агоније.

Али, вратимо се на целивану уметност.

Сликар фресака може често да се упита: Како ова фреска може бити света када сам је сликао ја који нисам свети?

Међутим, ако у њој нема вере и молитве којом је стварана, и ако у њој нема ни трачка од Духа Светога, она не може бити света.

Зашто је, рецимо, света сликарска творевина „Богородица студеничка“?

Први је у дну ногу ову фреску целивао Свети Сава. За осам векова се стотину милиона пољубаца спустило на исто место. А сликар (грешник-покајник) искључио је своју сујету као да је „копирао“ лик Њене светости. И зато, немогуће је веровати да ће верници икада целивати оно што је Милић од Мачве досад насликао у Вождовачкој цркви.

У нас доста пометње у схватању и степеновању вредности прави неправилно схватање два појма: Православља и Српства. Српство се намерно или из незнања третира као самостална категорија или као нешто чему је Православље само узгредан али не и обавезан атрибут. Овакав став није ништа друго него почетак искривљеног, негативног национализма. Злонамерно се заобилази историјска чињеница да је у вековном ропству Православље било то које је сачувало Српство, а не обрнуто.

Може нам неко рећи да су нам схватања исто толико стара колико и фреске. За нас Православље никада не може бити старо. Духовна лепота је незастарива, као и њен Извор — Свети Дух.

Може неко приметити да смо *наивни* исто колико и наше Православно сликарство. Можда ће се неко насмејати и најавити да је стил свете слике одговарајући само за оне који су као деца.

Хвала свакоме ко би тако и на тренутак помислио. Јер, ако би то било само и делимично тачно, онда смо почели испуњавати један од највећих услова који нам је Господ поставио.

SUMMARY

Andrey Popovich:

ICON — THE HOLY IMAGE

The iconography is a special kind of Art, which does not care to be artistic on the first place, because its first aim is to convey the *deposit of Faith* by pictorial means. It is inseparable from Liturgy, therefore it bears the imprint of its glory and of its humility. One can venerate and kiss such an artefact of prayer, what is, however, unthinkable before the greatest pictures of secular painting.